

Modelul dezvoltării durabile

Cristina BURGHELEA

Universitatea „Hyperion”, București
crystachy@yahoo.com

Rezumat. *Dezvoltarea durabilă abordează conceptul calității vieții în complexitate, sub aspect economic, social și de mediu, promovând ideea echilibrului între dezvoltarea economică, echitatea socială, utilizarea eficientă și conservarea mediului înconjurător.*

O condiție esențială pentru îndeplinirea obiectivelor dezvoltării durabile este implementarea unei combinații adecvate de politici macroeconomice coerente, prin care să se asigure sustenabilitatea resurselor materiale și energetice folosite pentru creșterea economică.

Cuvinte-cheie: dezvoltare durabilă; modele economice; creștere sustenabilă.

Coduri JEL: Q01, O41, F43.

Coduri REL: 15D, 15G.

1. Introducere

Dintre toate submodelele din cadrul Uniunii Europene, submodelul nordic s-a dovedit a fi cel mai performant în realizarea obiectivelor asumate prin Strategia Lisabona, deoarece a generat atât eficiența macroeconomică, cât și echitate socială.

Submodelul nordic analizat se referă la Danemarca, Suedia, Finlanda și Olanda, caracterizat printr-un grad ridicat de redistribuire prin promovarea incluziunii sociale, asistență socială ridicată, dialog social și un grad mare de cooperare între partenerii sociali și guvern. Economiiile din țările nordice sunt unele dintre cele mai competitive economii europene.

Al doilea submodel este cel al țărilor central-estice, supranumit și modelul *chatting-up*. Acest submodel cuprinde Cehia, Slovacia, Slovenia, Ungaria, Estonia, Lituania, Letonia, România și Bulgaria. Toate aceste economii au parcurs un proces de tranziție către o economie de piață, totuși există anumite diferențe semnificative din punct de vedere al organizării sistemelor naționale de bunăstare. Analiza submodelului pe ansamblul sugerează existența unor piețe ale muncii reglementate, a unei instituții a dialogului social încă puțin dezvoltate și a unui nivel scăzut al securității sociale. Ratele ocupării înseamnă cele mai semnificative creșteri în Bulgaria, unde ocuparea s-a apropiat de nivelurile submodelului continental.

Modelul scandinav mai este numit de multe ori modelul pentru celelalte țări din Europa. Faptul că bunăstarea țărilor nordice a devenit un lucru obișnuit nu este o coincidență.

Relativ săracă în zăcămintele naturale, Danemarca exploatează cu succes o altă resursă, cea umană. Acesta fiind unul din motivele pentru care giganții internaționali investesc în aceste țări. Creșterea economică înregistrată în anul 2009 a fost de 1,7%. PIB pe cap de locuitor a ajuns în anul 2009 de 36.700 dolari, potrivit FMI. Creșterea economică a norvegienilor a ajuns în anul 2010 la 2,2%. PIB pe cap de locuitor a fost de 52.238 de dolari, ocupând astfel locul patru în rândul celor mai bogate state din lume (Socol et al., 2011, pp. 25-44).

Suedia a avut o creștere economică de 4.5% în 2010, Produsul intern brut pe cap de locuitor a ajuns peste 37.000 de dolari. Statul este foarte bogat în resurse naturale - lemn, minereuri feroase și potențial hidroenergetic uriaș. Nordicii însă au reușit să-și orienteze industria către exporturi. Principalii parteneri comerciali ai statului sunt țări europene care au redus dramatic fondurile pentru investiții, însă chiar și așa Suedia a exportat peste un milion de metri cubi de lemn în primele zece luni ale anului 2009.

Aceasta stabilitate economică a țărilor nordice nu este o coincidență sau accident fericit, ci rezultatul unui lung șir de politici avantajoase de stimulare industrială. Creșterea economică medie a statelor din Uniunea Europeană în

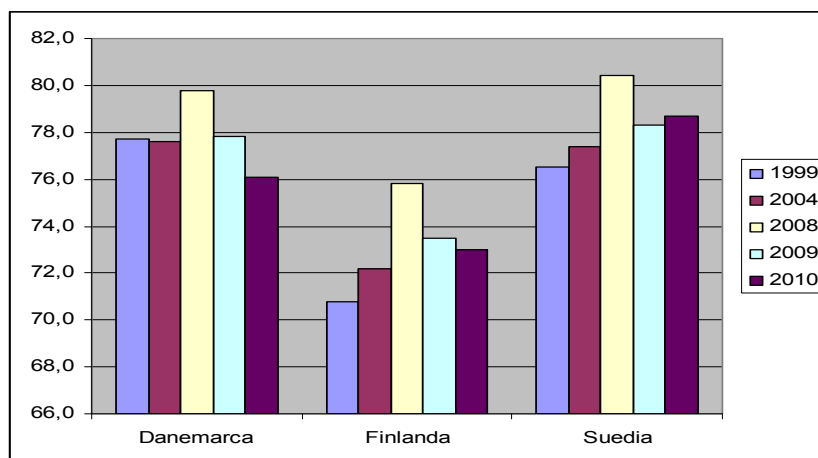
2010 a fost de 1,8%. Criza datoriilor suverane, fragilitatea sistemelor bancare și ratele uriașe ale șomajului au determinat un avans anemic și în zona euro. Locuitorii țărilor scandinave au scăpat de astfel de probleme, nivelul lor de trai nu a suferit modificări majore.

2. Indicatorii privind rata de ocupare în submodelul nordic

Deținerea unui loc de muncă nu îi protejează întotdeauna pe oameni de riscul sărăciei. În 2006, 8% dintre cetățenii angajați ai UE (peste 18 ani) trăiau sub pragul sărăciei, având astfel dificultăți în a se implica activ în viața societății. Sărăcia populației ocupate este asociată cu salariile mici, competențe slabe, angajări nesigure și adesea implică angajări cu normă redusă involuntare. Totodată, este legată de tipul de gospodărie în care trăiesc persoanele angajate și de statutul economic al celorlalți membri ai gospodăriei. În gospodăriile cu copii, de exemplu, modelul unui singur angajat care susține întreaga familie nu mai este suficient pentru a preveni riscul sărăciei. În continuare vom analiza situația țărilor nordice privind rata de ocupare în rândul persoanelor din grupa de vârstă 20-64 de ani (Socol et al., 2011, pp. 25-44).

Tabelul 1

	1999	2004	2008	2009	2010
Danemarca	77,7	77,6	79,8	77,8	76,1
Finlanda	70,8	72,2	75,8	73,5	73,0
Suedia	76,5	77,4	80,4	78,3	78,7



Sursa: www.eurostat.ro, Headline Indicators/Europe 2020.

Figura 1. Rata de ocupare în submodelul nordic⁽¹⁾

Țările nordice sunt caracterizate de un grad mare de ocupare, cele mai mari rate înregistrând Danemarca (76,1%) și Suedia (78,7%). Ca efect al crizei financiare și economice rata de ocupare în cazul țărilor nordice a fost afectată, situație în care s-au aflat în 2009, comparativ cu aceeași perioadă a anului precedent. Însă aceste țări nu au fost atât de grav afectate fata de alte membre UE, scăderea fiind de maximum 2,3 puncte procentuale în cazul Finlandei.

Ponderea salariaților în domeniul sănătății în numărul total de salariați plasează țările nordice pe primele trei locuri în Uniunea Europeană. Astfel, Danemarca are o pondere de 18,7%, Finlanda de 17,3% și Suedia de 17,0%, la polul opus plasându-se țări precum Estonia (5,6%), Bulgaria (5,1%) și România (6,0%)⁽²⁾.

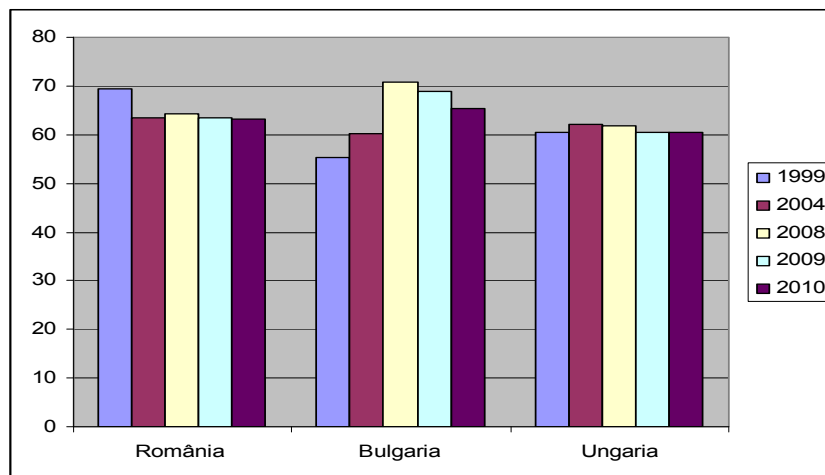
Modelul nordic se individualizează prin importanța pe care o au măsurile active pentru combaterea șomajului, niveluri ridicate ale cheltuielilor pentru protecția socială; este un sistem al bunăstării generalizat, are o intervenție extensivă pe piața muncii și sindicate puternice, care asigură un nivel omogen al salariilor.

3. Indicatori privind rata de ocupare în țările central-estice

Criză economică mondială a afectat serios piața muncii în Uniunea Europeană, lăsând în urmă peste 23 milioane de șomeri care au puține speranțe să găsească un loc de muncă în următoarele luni. Numai în ultimul an și jumătate s-au pierdut 4,3 milioane de locuri de muncă, ceea ce reprezintă 1,9 la sută din totalul forței de muncă la nivelul întregii UE. În acest context, se așteaptă ca rata șomajului să atingă în blocul comunitar o medie de 10 la sută și să rămână la acest nivel cel puțin până la sfârșitul anului 2011.

Tabelul 2

	1999	2004	2008	2009	2010
România	69,4	63,5	64,4	63,5	63,3
Bulgaria	55,3	60,1	70,7	68,8	65,4
Ungaria	60,6	62,1	61,9	60,5	60,4



Sursa: www.eurostat.ro, Headline Indicators/Europe 2020.

Figura 2. Rata de ocupare în submodelul central-estic

Astfel, din țările analizate în grafic putem constata că cea mai înaltă rata de ocupare a fost în Bulgaria în anul 2008, și anume de 70,7 puncte procentuale, înainte de începerea crizei, fiind urmată în 2009 de o scădere 1,9%, nereprezentând o scădere drastică. Însă Bulgaria se confruntă cu alte probleme și anume: rata mare a șomajului și cu un grad ridicat de pesimism în rândul cetățenilor ei. Oficialii bulgari vor chiar să depășească rata țintă a UE de absorbție a forței de muncă până în 2020 – 75 la sută – și au ridicat ștacheta cu un procent, la 76 la sută. Pentru a atinge acest scop, rata de angajare ar trebui să crească cu 0,75 la sută în fiecare an, până în 2020.

În România, rata de ocupare a fost de 64,4% în 2008, mult sub ținta de 70% stabilită prin Strategia Lisabona valabilă în statele membre ale Uniunii pentru anul 2010, se arată în Strategia Națională de Dezvoltare Durabilă, prezentată de Ministerul Mediului. Femeile, tinerii și persoanele cu vârsta peste 45 de ani din România au în continuare probleme în găsirea unui loc de muncă.

Discrepanțele dintre bărbați și femei sunt mai mari (65,7% față de 52,5%). Aceste diferențe sunt chiar mai semnificative în privința ratei de ocupare a persoanelor în vârstă (doar 34,4% pentru femei, comparativ cu 53% pentru bărbați).

Obiectivul creșterii ratei ocupării forței de muncă este de o importanță covârșitoare pentru România. În opinia mea, este cel mai important obiectiv al Strategiei Europa 2020.

În prezent, mai mult de patru milioane de români din populația activă nu sunt angajați – cel puțin nu în România, și nu în economia formală. Dacă

această cifră se va îmbunătăți, veniturile bugetare, de asemenea, se vor îmbunătăți în mod semnificativ, iar nevoia de transferuri sociale va scădea. Cu toate acestea, atingerea acestui obiectiv nu este suficientă pentru asigurarea din nou a unor rate ridicate de creștere economică, întrucât rata de ocupare a crescut doar marginal în perioada boom-ului precedent. Mai exact, sunt necesare politici active, atât la nivelul administrației centrale, cât și locale.

Lupta împotriva excluziunii sociale este unul dintre obiectivele politicii UE în domeniul social. Obiectivul stabilit în Strategia Europa 2020 are drept scop reducerea cu 20 de milioane a numărului persoanelor expuse riscului de sărăcie până în 2020. Măsurată ca pondere a persoanelor cu un venit echivalat disponibil sub pragul riscului de sărăcie, care este fixat la 60% din valoarea mediei naționale echivalat cu venitul disponibil (după transferurile sociale), indicatorul ajunge la 23% în România, al doilea cel mai mare nivel în UE.

În Ungaria guvernul pregătește măsuri privind politicile de ocupare a forței de muncă, la nivel național, pentru a demara creșterea economică și pentru a îmbunătăți rata de absorbție a forței de muncă în rândul cetățenilor lor, în special în rândul tinerilor și al persoanelor șomere. Guvernul a promis un milion de locuri de muncă în următorii zece ani, ceea ce ar permite apropierea de rata țintă a UE, până în 2020.

Economia românească se confruntă cu un deficit de forță de muncă din ce în ce mai important datorită creșterii rapide și emigrării puternice. Cu toate acestea, rata de ocupare a forței de muncă este în continuare scăzută, iar șomajul este mare, astfel încât există, în principiu, o sursă importantă de forță de muncă neutilizată. În acest context, PNR al României se axează pe atragerea și menținerea mai multor persoane în muncă, prin abordarea nivelului ridicat al costurilor nesalariale, prin flexibilizarea dispozițiilor contractuale, prin dezvoltarea educației și formării profesionale și prin sporirea capacității serviciilor publice de ocupare a forței de muncă. Comisia sprijină acest obiectiv.

4. Indicatori privind cheltuielile interne brute de cercetare-dezvoltare

Indicatorul este numit GERD (cheltuielile interne brute de C&D), ca procent din PIB. „Cercetarea și dezvoltarea cuprinde munca creativă întreprinsă în mod sistematic, în scopul creșterii stocului de cunoștințe, inclusiv cunoștințe despre om, cultură și societate și utilizarea acestui stoc de cunoștințe pentru a concepe noi aplicații”. Cercetarea dezvoltare este o activitate în cazul în care există transferuri semnificative de resurse între unități, organizații și sectoare și este important de a urmări fluxul de C&D de fonduri⁽⁴⁾.

Știință, tehnologie și competitivitate cifrele cheie raport 2008/2009, publicat de către Comisia Europeană, prezintă o analiză detaliată și privire de

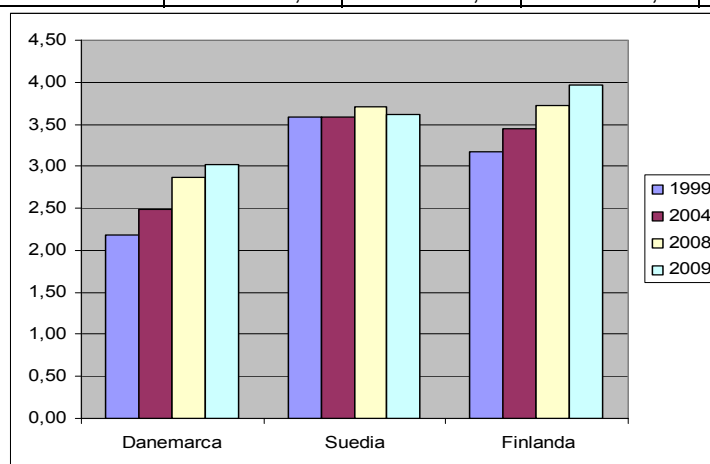
ansamblu asupra evoluției de cercetare dezvoltare de investiții și de performanță în Europa. Raportul este considerat o încercare de a monitoriza progresele și eficiența măsurilor de punere în aplicare a performanței de către sistemul european de cercetare.

Există trei direcții principale ale noii Strategii Europa 2020: creștere inteligentă, creștere durabilă și creștere incluzivă.

Domeniul prioritar „Creștere inteligentă” are ca scop promovarea economiei bazate pe cunoaștere. Acest obiectiv poate fi măsurat prin două din cele cinci obiective UE: 3% din PIB- ul UE ar trebui investit în cercetare-dezvoltare; rata abandonului școlar să fie sub 10% și cel puțin 40% din tânăra generație ar trebui să aibă o specializare sau o diplomă⁽⁵⁾. Statele membre trebuie să transpună aceste obiective în obiective naționale și traiectorii care să reflecte situația actuală din fiecare stat membru și nivelul care urmează să fie atins. Prima țintă, de a investi 3% din PIB în cercetare și dezvoltare, a fost stabilită prin Agenda Lisabona, dar cheltuielile de C&D în Europa se situează sub 2% (în comparație, nivelul atinge 2,6% în SUA și 3,4% în Japonia). Mai mult, progresul este extrem de lent, cu o creștere de numai 1,1 puncte procentuale în ultimii zece ani, și numai șase state membre care investesc mai mult de 2% în C&D, în timp ce în majoritatea noilor state membre nivelul este mai mic de 1%.

Tabelul 3
(% din PIB)

	1999	2004	2008	2009
Danemarca	2,18	2,48	2,87	3,02
Suedia	3,58	3,58	3,7	3,62
Finlanda	3,17	3,45	3,72	3,96



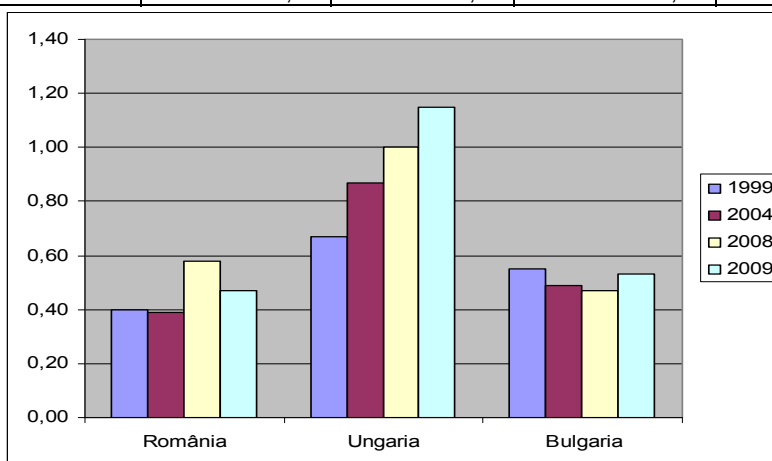
Sursa: www.eurostat.ro, Headline Indicators/Europe 2020.

Figura 3. Cheltuieli interne brute în țările nordice

Cheltuielile interne brute pentru cercetare și dezvoltare (F&E) s-au situat în cazul țărilor nordice la valoarea de aproximativ 3% din PIB în anul 2008, peste media statelor din UE. Investițiile firmelor străine în țările nordice în cercetare și dezvoltare au crescut din anul 1995 până în anul 2009 de mai bine de șase ori și se situează în prezent la circa 15% din totalul cheltuielilor alocate cercetării și dezvoltării. Industria autohtonă și-a dublat în ultimii 10 ani cheltuielile alocate cercetării și dezvoltării.

Tabelul 4
(% PIB)

	1999	2004	2008	2009
România	0,4	0,39	0,58	0,47
Ungaria	0,67	0,87	1	1,15
Bulgaria	0,55	0,49	0,47	0,53



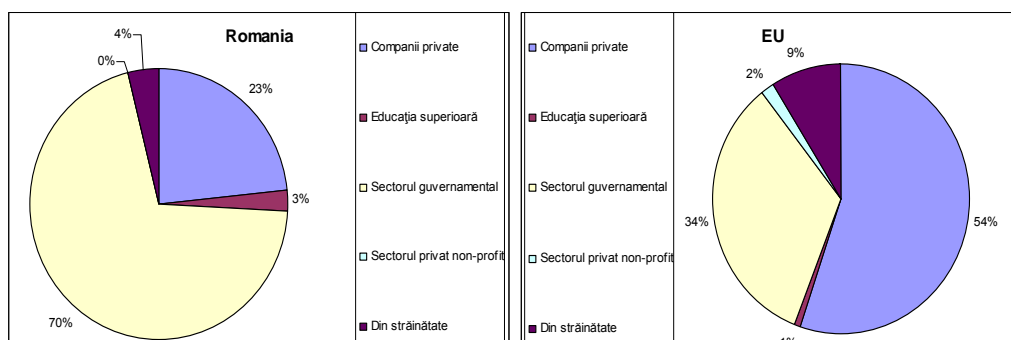
Sursa: www.eurostat.ro, *Headline Indicators/Europe 2020*.

Figura 4. Cheltuieli interne brute în țările central-estice

Țările din estul Europei sunt sub nivelul UE din punct de vedere al cheltuielilor interne brute, cel mai bine situându-se Ungaria în anul 2008 ajungând la 1%. În cazul României observăm o scădere din anul 2004 până în anul 2008 datorată investițiilor slabe străine și datorită slabei investiții în cercetare-dezvoltare.

România se află printre țările cu cea mai scăzută rată a investițiilor în acest domeniu, de numai 0,58% în 2008. Situația s-a înrăutățit în 2009, când cheltuielile publice au revenit la nivelul existent înaintea boom-ului, respectiv 0,2% din PIB. Contribuția slabă a sectorului privat (mai puțin de 30% din totalul investițiilor în C&D) se explică prin tipul de concurență pe piața internă,

bazată pe preț și nu pe inovare. În plus, fondurile publice pentru cercetare sunt utilizate ineficace, deoarece acestea nu reușesc să creeze un efect de răspândire în sectorul privat. De asemenea, există o legătură slabă între cercetarea academică și aplicațiile industriale. În UE, pe de altă parte, principala contribuție vine din sectorul întreprinderilor și, spre deosebire de România, sectorul privat non-profit, de asemenea, investește în C&D.



Sursa: www.eurostat.ro.

Figura 5. Cheltuieli interne brute cu C&D, pe sursa fondurilor, în 2008

Categoria inovare și cercetare include totuși indicatori dintr-o gamă largă de sectoare: acces la internet, exporturi de înaltă tehnologie sau e-guvernare – și toate cele trei sectoare sunt subdezvoltate în România, în comparație cu media UE. Progresele realizate în ultimii ani în domeniul legat de utilizarea internetului sunt semnificative. Procentul gospodăriilor care au acces la internet acasă este de numai 38%, comparativ cu 65%, media UE, dar a crescut în mod constant în ultimii ani, cu un ritm rapid (doar 14% în 2006). Rata de penetrare broadband (numărul de conexiuni dedicate, de mare viteză, la 100 de locuitori), pe de altă parte, este aproape cea mai scăzută în UE (penultimul loc, cu 12,3%). Comerțul electronic este, de asemenea, un domeniu în care diferența dintre România și media la nivelul UE este importantă (în 2007, doar 1,2% din cifra totală de afaceri a firmelor provenea din comerțul electronic prin internet, în timp ce procentul ajunge la 4,2% în UE), dar nivelul s-a triplat față de anul precedent. E-guvernarea, pe de altă parte, este un sector extrem de subdezvoltat – rata disponibilității online de e-guvernare (măsurată ca procent din 20 de servicii de bază care sunt în totalitate disponibile online) este de numai 45% față de 74% media UE (în 2009) și utilizarea e-guvernării de către persoane fizice și întreprinderi este cea mai mică din UE, de 6% și 41%, comparativ cu 30% și, respectiv, 71% media UE.

Investițiile reduse realizate de sectorul public în domeniile relevante pentru obiectivul „creștere inteligentă” sunt, de asemenea, evidențiate de rată scăzută a cheltuielilor publice pentru educație. Dar, în pofida cheltuielilor relativ scăzute pentru educație, România reușește să mențină un nivel al participării tinerilor la educație foarte apropiat de media UE (78,3% față de 78,5%), deși nivelul este cel mai mic printre noile state membre (inclusiv Bulgaria). În plus, calitatea sistemului de învățământ este influențată de fondurile limitate disponibile și de utilizarea lor ineficientă.

Abandonul școlar reprezintă, de asemenea, un punct de interes pentru Strategia Europa 2020. Procentul populației în vârstă de 18-24 ani cu cel mult învățământ secundar inferior (și fără altă educație sau formare) este vizat să coboare sub 10%. În 2008, cota de abandon școlar a fost 14,9% în UE și 15,9% în România.

Obiectivul creșterii inteligente este pus în pericol de poziția fiscală dificilă. Creșterea datoriei publice (deși aceasta se menține mult sub media UE) și constrângerile bugetare în urma acordului FMI ridică semne de întrebare cu privire la capacitatea României de creștere a cheltuielilor publice în domeniul inovării și educației pe termen scurt și mediu. Unul dintre obiectivele stabilite prin Strategia Europa 2020 este ca 75% din populația în vârstă de 20-64 de ani să fie angajată. Un obiectiv principal spre care sunt îndreptate politicile de ocupare este cel al unei rate medii de ocupare pentru UE de 70% per total și de cel puțin 60% pentru femei, până în 2010. Obiectivele nu par foarte ambițioase, având în vedere că în 2008 rata de ocupare a fost 65,9% și 59,1% pentru femei, dar recesiunea care a lovit economia mondială în 2009 a avut un impact masiv asupra pieței forței de muncă. Prin urmare, îmbunătățirea continuă a indicatorilor în ceea ce privește ocuparea forței de muncă este probabil să fi încetat, iar trendul ar putea fi chiar invers.

5. Concluzii

Am ales aceste două submodele, cel nordic și cel al țărilor central-estice, deoarece sunt anumite diferențe majore între ele, dar țările din Est, inclusiv România, tind să ajungă la modelul țărilor scandinave. Observăm astfel ca țările scandinave acordă o importanță deosebită ratei ocupării în domeniul public. Țările precum: Danemarca, Suedia și Finlanda ocupă primul loc în domeniul sănătății, cu un procentaj de 18,7% Finlanda, urmată de Suedia și Danemarca, un model demn de urmat și de către țările din estul Europei, care au un procent de 5,1, Bulgaria, respectiv 6% România, având drept țintă ajungerea la același stadiu ca țările din nordul Europei. Și din punct de vedere al învățării continue observăm că cele mai ridicate rate pentru anul 2009 le găsim în țările nordice,

unde și rata de ocupare este mai ridicată. Astfel, dacă media europeană este de 9,3%, participarea persoanelor la învățarea continuă a fost în 2009 de 31,6% în Danemarca, 22,2% în Suedia, 22,1% în Finlanda, 20,1% în Marea Britanie și 17% în Olanda.

Dacă analizăm situația din punct de vedere al evoluției sărăciei în cele două submodele observăm că țările nordice înregistrează o rată de aproximativ 13%, cea mai mare rată în Finlanda de 13,18% în anul 2009, aceasta situându-se printre primele țări din Uniunea Europeană privind creșterea economică și bunul trai al populației. În schimb în țările din estul Europei întâlnim o cifră destul de ridicată din punct de vedere al ratei de sărăcie, cea mai mare rată înregistrând-o România în anul 2009, respectiv 22%. Explicația pentru această diferență majoră ar fi una destul de simplă: stabilitatea economică a țărilor nordice, politici avantajoase pentru populație și stat au combinat politicile active pe piața muncii cu măsurile de securitate națională.

Pentru cazul României, unde mulți își pun poate întrebarea dacă există dezvoltare durabilă, răspunsul ar fi unul foarte simplu: există soluții viabile pentru a atinge nivelul țărilor dezvoltate. România trebuie să intre cât mai rapid pe făgașul creșterii economice, al unei creșteri durabile bazate pe management performant în toate sectoarele de activități economico-sociale. Astfel ne rămâne să atingem cât mai rapid obiectivele strategiei naționale în domenii precum: educație, sănătate, investiții în cercetare-dezvoltare, dezvoltare rurală și dezvoltarea capacității administrative.

Note

- (1) Conform www.eurostat.ro, *Headline indicators / Europe 2020*.
- (2) Conform „Riscuri și inegalități sociale, Comisia prezidențială pentru riscuri sociale și demografice”, septembrie 2009.
- (3) Vezi www.gea.org.
- (4) Vezi www.eurostat.ro, *Employment rate*.
- (5) Vezi www.gea.org/studiu, *reindustrializarea României*.

Bibliografie

- Comisia prezidențială pentru riscuri sociale și demografice, „Riscuri și inegalități sociale”, Septembrie 2009
- Dinu, M., Socol, C., Marinaș, M. (2008). *Economie europeană. O prezentare sinoptică*, Editura Economică, București

- Dinu, M., Socol, C., Marinaș, M. (2007). *Modelul european de integrare*, Editura Economică, București
- Guvernul României, Ministerul Mediului, „Strategia națională pentru dezvoltare durabilă, Orizonturi 2013-2020-2030”, București, 2008
- Socol, C., Marinaș, M., Socol, A., „Sustenabilitatea fiscală și coeziune socială. Comun și specific în submodelele UE”, *Economie Teoretică și Aplicată*, vol. XVII, nr. 3, 2010, pp. 25-44
- www.eurostat.ro
- www.gea.org
- www.insse.ro